

діяльності та виявляється в сукупності процесів самопідготовки (самопізнання і саморозвиток) і самореалізації (самовираження і самоствердження)» [2, с.249].

Отже, громадянська позиція викладача – це набутий, самостійний особистісний компонент, який характеризує рівень сформованості світогляду особи, що проявляється в активній життєвій позиції щодо реакції на різні прояви у суспільстві (економічні, соціальні, політичні, релігійні тощо). Громадянська позиція викладача ЗВО, що характеризується високою умотивованістю, емпатією, духовною та моральною культурою, здатністю прогнозувати та оцінювати як результати власних дій, так і очікуванні реформи в суспільстві, є показником сформованості професійної компетентності фахівця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Видання друге, доп. й виправ / С.У. Гончаренко. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.
2. Довга Т. Особистісно-професійний імідж майбутнього вчителя початкової школи: теоретико-технологічний аспект: монографія / Тетяна Довга. – Дніпро: Середняк Т.К., 2020. – 484с.
3. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України ; голов. ред. В.Г.Кремень ; [підгот.: Авшенюк Н.М. та ін.] – Київ: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Концепція громадянського виховання / Громадянська Освіта, 2000, №21 // Електронний ресурс: Режим доступу: <http://osvita.khpg.org/index.php?id=976002302>
5. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні / Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 710-р // Електронний ресурс: Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text>
6. Сухомлинський В. Я розповім вам казку...Філософія для дітей / Василь Сухомлинський ; уклад. Сухомлинська О.В. – Х.: ВД «Школа», 2016. – 576 с.

Ільченко Віра Романівна,

*доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України,
завідувач відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти
Інституту педагогіки НАПН України
info.dovkillya@gmail.com*

Гуз Костянтин Жоржович,

*доктор педагогічних наук,
провідний науковий співробітник,
провідний науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України
info.dovkillya@gmail.com*

Ільченко Олексій Георгійович,

*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України
info.dovkillya@gmail.com*

ЖИТТЄСТВЕРДНИЙ ОБРАЗ СВІТУ ОСОБИСТОСТІ ЯК УМОВА ЇЇ ОБДАРОВАНОСТІ

Поняття особистості визначає суспільну сутність людини, пов'язану із засвоєнням різноманітного соціального досвіду. В структуру особистості входять всі психологічні відносини людини і всі фізіологічні особливості її організму. Формування особистості є метою державних стандартів освіти, завдання розвитку і виховання всебічно розвиненої, освіченої, інноваційної особистості поставлене в Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 р. [1].

Термін «особистість» з'явився ще за античних часів для позначення людини у її специфічно людській якості, де культурне начало протистоїть суто природному, тілесному, несвідомому. Науці відомо понад 200 різноманітних моделей особистості. Їх досліджували В. Джемс, З. Фрейд, К. Юнг, Ж. Піаже, Л. Виготський, А. Маслоу, К. Платонов, С. Рубінштейн, О. Леонтьєв і ін. [2, с. 99].

Суть особистості за С. Рубінштейном зводиться до певного рівня психічного розвитку, який дає їй можливість керувати своєю власною поведінкою і діяльністю.

Особистість – це психічна, духовна сутність людини, яка виступає в різноманітних узагальнених системах якостей; в сукупності соціально значимих властивостей людини, її відносин до світу і до себе, її діяльності; системі здійснюваних соціальних ролей, поведінкових актів, потреб, здібностей, творчих можливостей тощо [2, с. 100].

Більшість дослідників вважають, що обдарованість – особистісна властивість, обдарована людина здатна досягти успіхів у багатьох галузях. В процесі формування обдарованої особистості значну роль відіграє формування інтелектуальної обдарованості, яка проявляється в гостроті мислення учня, спостережливості, пам'яті, виявленні вираженої і різнобічної допитливості, довготривалих заняттях певною справою, легкості у засвоєнні навчального матеріалу, вмінні обґрунтовано, чітко викладати свої думки, демонструвати здібності до дослідження і висновків, до розв'язування задач, в тому числі самостійними способами.

Філософія визнає особистість носієм волі, вільного вибору і відповідальності. Поняття «особистість» і в побутовій, і в науковій мові використовують для позначення того, як бачать людину інші люди як носія тих соціальних ролей, в яких вона проявляється.

Основною освітньою характеристикою особистості учня є його образ світу – особистісно значима складова картина світу, яка формується в процесі навчання. Образ світу філософами, психологами, педагогами розглядається як вихідний пункт і результат всякого пізнавального процесу, всякої взаємодії людини з дійсністю [2, с. 102-120]. Це поняття мало б фігурувати в державних стандартах, в програмах і підручниках, оскільки завдяки йому можна відслідковувати, як формується особистість.

Образ світу як особистісно значима цілісність (система) знань створюється у свідомості людини, починаючи з перших днів і до останнього дня життя і визначає поведінку людини в середовищі життя, в суспільстві, в природі. Оскільки в меті всіх державних стандартів фігурує поняття «особистість», то поруч з ним має фігурувати і поняття «життєствердний образ світу особистості» бо особистість може бути носієм як життєствердного, так і агресивного або деструктивного образу світу. Кожна жива істота має свій образ світу, відповідно до якого вона взаємодіє із середовищем життя. Якщо в навчальному процесі відсутня технологія формування життєствердного образу світу, контроль за формуванням особистості учня, то учні стихійно формують свій образ світу відповідно до виявлених ними зв'язків у середовищі життя, звичок мислення, які найчастіше повторюються в їх діяльності, взаємодіях із об'єктами соціоприродного середовища життя [2]. Як зазначалося, цей образ може бути як життєствердним, так і агресивним чи деструктивним, в залежності від змісту освіти, який засвоюють учні. Засвоєння учнями фрагментарних знань, не об'єднаних в цілісність в процесі формування наукової картини світу і її особистісно значимої цілісності – образу світу залишає їх поза розумінням знань, а розуміння – природний стан буття людини (Г.-Х. Гадамер). Перебування учнів поза природним станом буття приводить не тільки до поступової дегенерації тілесних і психічних потенціалів молодого покоління, а і до формування низьких рівнів інтелекту, агресивного або деструктивного образу світу, сегментованої свідомості, яка легко піддається програмуванню. Про інтелектуальну

обдарованість в таких умовах не може бути мови. Крім того, носії агресивного, деструктивного образів світу створюють суспільство з агресивною чи деструктивною моделлю світу, яке недовговічне (Е. Фром, М. Попович та ін.).

Проблема формування обдарованих дітей тісно пов'язана з реалізацією у вітчизняній школі освіти для сталого розвитку, альтернативної до традиційної освіти цілісністю змісту та підходом до організації навчального процесу. Цей підхід включає переорієнтацію навчання з передачі інформації на технологію формування в учнів цілісного світогляду, наукової картини світу, життєствердного образу світу, в кінцевому рахунку обумовлює життєствердну модель світу і сталий розвиток суспільства. Цілісний світогляд, цілісна свідомість має формуватися в учнів одночасно із здатністю їх виражено взаємодіяти з об'єктами довкілля, зберігати його для майбутніх поколінь. Ще Я.А. Коменський наголошував, що розум дитини можна впорядкувати тільки зримими законами природи; П.Ф. Каптерев підкреслював – соціально зрілий розум з дитинного мислення, яке мало чим відрізняється від мислення тварини, можна сформувати тільки систематизацією знань [3, с. 495], а система – закономірно пов'язані елементи. І у зв'язку з інтелектуальною та академічною обдарованістю учнів, які є умовою інших аспектів обдарованості, згадаємо Ж. Піаже, який дослідив роль закономірностей, особливо закономірності збереження в змісті освіти і навчальному процесі у формуванні природовідповідно високих рівнів інтелекту [4, с. 50]. Ці дослідження були підтверджені психологами під керівництвом професора В.Ф. Моргуна під час експериментальної перевірки і впровадження моделі освіти для сталого розвитку «Довкілля». В учнів 3-6 кл., які навчалися за моделлю освіти «Довкілля», інтелект був таким високим, порівнюючи з однокласниками традиційної школи, що розробники моделі просили психологів вимірювання повторювати. Також успішність (отже, і обдарованість) з математики, мови у довілят виявилася значно вищою, ніж в учнів, які навчалися в спеціалізованих математичних, лінгвістичних класах [2, с. 110-111].

Державний стандарт базової освіти (2020 р.), державні документи (Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 р., Указ Президента «Про цілі сталого розвитку», Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) [5] ставлять перед вітчизняною освітою завдання формування особистості учнів, отже, реалізацію в програмах і підручниках всіх ланок освіти технології формування життєствердного образу світу, який дає можливість учням досягти інтелектуальної та інших видів обдарованості, стати громадянином вітчизняного суспільства із життєствердною моделлю світу. Ця умова буде досягнута в процесі інтеграції освіти для сталого розвитку у вітчизняну освіту. Початок зроблено: у 2014 р. на Міжнародній виставці «Сучасні заклади освіти» за модель освіти для сталого розвитку «Довкілля» Інститут педагогіки нагороджений золотою медаллю. Наробок моделі складає понад 60 номінацій програм, підручників, посібників для учнів та вчителів всіх ланок освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про схвалення Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) : Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 960-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 29.03.2021).
2. Гуз К. Ж. Теоретичні та методичні основи формування в учнів цілісності знань про природу. Полтава : Довкілля-К, 2004. 472 с.
3. Каптерев П. Ф. Избранные педагогические сочинения. М.: Педагогика, 1982. 704 с.
4. Пиаже Жан. Избранные психологические труды. М.: Просвещение, 1969. 659 с.
5. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України №722/2019 від 30 вересня 2019 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825> (дата звернення: 29.03.2021).